

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ
ВИКЛАДАННЯ**

**ШЛЯХИ ОПРАЦЮВАННЯ АНГЛОМОВНОГО ЛЕКСИЧНОГО
МАТЕРІАЛУ ДО РІВНЯ ВІЛЬНОГО ВОЛОДІННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ
МОВОЮ У СТАРШІЙ ШКОЛІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: Студент ІV курсу 09-441 групи
Спеціальності 014.02 Середня освіта
(мова та література англійська)
Освітньо-професійної (наукової)
програми «бакалавр»

Чеботніков Олександр Віталійович

Керівник: канд. філол. наук
доц. Москвичова О.А.

Рецензент: канд. філол. наук
доц. Колкунова В.В.

Херсон - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теорія іншомовної лексичної компетенції	6
1.1. Складові іншомовної лексичної компетенції.....	6
1.2. Етапи формування лексичної компетенції.....	16
РОЗДІЛ II. Шляхи формування та закріплення англomовної лексичної компетенції у старшій школі	23
2.1. Особливі риси сучасної шкільної освіти.....	23
2.2. Лексичний матеріал у шкільній програмі.....	30
2.3. Практичне закріплення лексичної компетенції.....	39
2.4. Особливості формування іншомовної лексичної компетенції у старшій школі.....	48
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Англійська мова споконвічно функціонує в статусі мови міжнародного спілкування в сучасному світі.

Неможливо уявити собі важливість внеску англійської мови в розвиток міжкультурної комунікації та різноманітних сфер нашого життя.

Саме тому впровадження результативної системи навчання та вдосконалення англомовної компетенції є важливою задачею сучасної школи.

Технічний, соціальний та соціокультурний прогрес невпинно втручається в усі сфери нашого життя, тож з кожним днем невпинно зростає обсяг необхідних для певного рівня розуміння мови тем.

І тому перед кожним викладачем старшої школи стоїть важлива місія з постійного вдосконалення своїх викладацьких навичок.

Одним з важливіших для освоєння аспектів мови є формування іншомовної лексичної компетенції. Вміння засвоювати та впроваджувати в своєму мовленні багатий словниковий запас стоїть на першому місці курсу вивчення іноземних мов.

Тож задача кожного вчителя – формування систем, засобів та методів з поетапного навчання, збереження та закріплення навичок лексичної компетенції задля реалізації мети навчання учнів можливості вільно озвучувати свою комунікативну мету іноземною мовою.

Не зважаючи на те, що вже багато десятиліть дослідники різних країн намагаються створити універсальні методики вивчення англійської мови, спосіб формування іншомовної лексичної компетенції учня все ж поки що не є досконало дослідженим, тож процес пошуку результативних методик з формування лексичної компетенції учнів до рівня вільного володіння англійською мовою у старшій школі є **актуальним**.

Сучасного учня української школи може не зацікавити навчання за класичними підручниками епохи СРСР, де більшість уваги приділялася саме теорії і отримані навіть найстараннішими учнями знання було досить важко реалізувати у практичній ситуації через брак саме лексичної компетенції, який неминуче переслідував випускників майже усіх середніх та професійно-технічних навчальних закладів.

Тож окрім вимог освітніх програм, сучасний вчитель повинен, перш за все, орієнтуватися також на особливості кожного учня, а саме такі аспекти, як вік, інтереси, темперамент та інші якості особистості дитини.

В останній час процес освіти невинно продовжує перебиратися до мережі Internet як невід'ємної частки життя сучасного суспільства, тож викладач просто зобов'язаний не тільки пристосовуватися під новітні тенденції, а й за їх допомогою активно та невинно впроваджувати нові методи навчання, зокрема, реалізовувати ідею *змішаного навчання* - гібриду традицій та технологій, *онлайн* та *офлайн* засобів освіти як важливий чинник еволюції української освіти.

Мета дослідження – виявлення та дослідження стратегій, методів та засобів формування та розвитку іншомовної лексичної компетенції, в тому числі, і за допомогою змішаного навчання дітей у старшій школі. Для досягнення цієї мети треба виконати такі завдання:

- 1) дослідити термін *компетенція* у навчальному процесі та проаналізувати погляди інших дослідників на інтерпретування основи лексики;
- 2) дослідити мету та завдання лексики англійської мови;
- 3) диференціювати психологічні, вікові та інші особливості учнів старшої школи та їх роль у процесі опрацювання англійського лексичного матеріалу;
- 4) з'ясувати практичні засоби для становлення лексичної компетенції школярів за допомогою різних видів навчання - електронного, мобільного, традиційного та варіантів їх поєднання;

5) проаналізувати методологію формування саме англомовної лексичної компетенції учнів старшої школи через змішане навчання.

Об'єкт дослідження – лексична компетенція учнів старшої школи.

Предмет дослідження – засоби формування англомовної лексичної компетенції учнів старшої школи до рівня вільного володіння.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливостях практичного використання матеріалів даної роботи у цілях розробки практичних занять із педагогіки, лекцій чи створення методичних рекомендацій у сфері змішаного навчання на уроках вивчення іноземної мови.

Проаналізована інформація та практичні приклади щодо формування англомовної компетенції учнів старшої школи допоможе учням та школярам, що прагнуть вдосконалити свій рівень володіння англійською мовою.

Робота з двох розділів, що поділяються на два та чотири підрозділа відповідно, вступу, висновку та списку використаних джерел . Загальний обсяг роботи – 60 сторінок.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРІЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.

1.1. Складові іншомовної лексичної компетенції

Лексична компетенція є систематизованою галуззю лінгвістичних знань, якою володіють носії однієї мови. Ноам Хомський ввів це поняття у граматику.

На його думку, компетентність є ідеальною системою мови, що дозволяє виробляти акустичні системи й розуміти нескінченне число інформації, а також розрізняти *граматичні речення* від *неграматичних речень*. Цей процес так само незалежний від таких «граматично несуттєвих умов», як помилки. Компетентність може вивчатися незалежно від самого використання мови, яка підпадає під термін *продуктивність*, до прикладу, за допомогою інтроспекції і граматичних суджень носіїв мови.

Компетентність є ідеалізованою ємністю на відміну від продуктивності, що є результатом реальних висловлювань. Саме компетентнісні знання ідеального становлять *психічну реальність*, що несе відповідальність за всі аспекти використання мови, що можуть бути охарактеризовані як мовні.

Лише у виключно ідеалізованій ситуації, коли той, хто говорить-слухає, не залежить від граматично несуттєвих умов (таких як обмеження пам'яті і відволікаючі фактори), продуктивність буде дорівнювати компетенції. Але у прикладі будь-якої реальної мовленнєвої ситуації, що складається з невдалих спроб і інших відхилень, такої тотожності спостерігатися не буде. Таким чином, існує фундаментальна відмінність між компетенцією та продуктивністю [23].

Лінгвістична компетентність розглядається більшістю дослідників як більш всеосяжний термін для лексикологів. Р. Джакендоф також систематизує модульний лексикон, набір лексичних записів, що містять семантичну, синтаксичну та фонологічну

інформацію, необхідну для розбору речення. З *генеративної точки зору* лексикологів, що жодним чином не припускали можливість автономії мови, ця ідея тісно пов'язана з лінгвістичної компетенцією.

Р. Джакендоф критикує модель традиційної породжуючою через те, що вона не бачить синтаксис у ролі головного компонента, з якого витікає фонологія та її розвиток, на відміну від Н. Хомського. За його думкою, породжуюча граматики складається з 5 основних компонентів: *лексикону, базового компоненту, трансформаційного компоненту, фонологічного компоненту та семантичного*. Ставлячи синтаксис у центрі породжуючої граматики, він вважає фонологію, синтаксис та семантику трьома паралельними генеративними процесами, скоординованими за допомогою прийомів інтерфейсу. До того ж, він поділяє кожен з цих трьох процесів у різноманітні ступені, що координуються інтерфейсами. Тим не менш, він зазначає, що саме такі інтерфейси не є чуттєвими до кожного аспекту процесу, який вони безпосередньо координують. Наприклад, фонологія залежна від деяких аспектів синтаксису, але не навпаки [21].

На відміну від *статичної точки зору семантики*, де кожне слово містить у собі вже виокремлену кількість значень та почуттів, яка накладає величезні обмеження на здатність виробничої потужності будь-якої системи, Д. Пустовойський надає перевагу ідеї, що *словниковий запас стає активним та центральним компонентом у лінгвістичному описі*. Сутність його теорії полягає у тому, що функції лексикону генеративно представляють багатий та виразний словниковий запас для характеристики лексичної інформації. Потім, шляхом розробки основи для маніпулювання дрібних різниць в описанні слів, описання їх вживання у контексті, де вони отримують новий розширений сенс.

Такі дослідники, як Д. Кац і Д. Фодор припускають, що граматику слід розглядати як систему правил, що стосуються *екстерналізованої форми мовлення в його значення*, яка повинна бути виражена в

універсальному семантичному, так само, як звуки виражаються в універсальному семантичному. Вони сподіваються, що, роблячи семантику частиною граматики, більш адресне дослідження сенсу було б можливо. Оскільки вони припускають, що семантичні уявлення формально не схожі на синтаксичну структуру, повний лінгвістичний опис має включати в себе новий набір правил, семантичний компонент, співвідносити значення для синтаксичної та фонологічної структури. Їх теорія може бути відображена їх гаслом: *лінгвістичний опис мінус граMATика дорівнює семантика* [27].

Емпіричний лінгвіст В. Лабов вважає, що багато лінгвістів хочуть виключити зі своїх теорій дані, які незручно обробляти. Бо якщо продуктивність включає обмеження пам'яті і артикуляції, то необхідно переглядати всю граматику англійської мови у цілях продуктивності.

Інші соціолінгвісти стверджують, що відмінність компетентності та продуктивності в основному служить для привілейованих даних певних мовних жанрів і соціально-мовних реєстрів, що використовуються виключно групою престижу, в той же час, як дисконтування доказів з непрестижних жанрів і реєстрів є неправильною категорією продуктивності, тобто дані, отримані на базі емпіричного співставлення цих категорій грубо «підігнані» дослідниками до бажаних результатів.

Відомий лінгвіст Д. Лайонс заявив, що використання Н. Хомським трактування продуктивності було явно невдале для охоплення усього, що не потрапляє у сферу свідомо ідеалізованого і теоретично обмеженого концепцією лінгвістичної компетенції [2].

Д. Хаймс же, цитуючи Д. Лайонса, каже, що в даний час існує широка згода із вищезазначеною заявою. Багато лінгвістів, включаючи М. Холлідея і В. Лабова, стверджують, що відмінність компетентності і продуктивності роблять складним завданням необхідність трактування мовних і граматичних змін, які доречніше розглядати саме як зміни в методах роботи з опрацювання мови а не саме компетенції.

Нейролінгвіст Г. Гудглас стверджував, що ефективність і компетентність переплітаються у свідомості. «Як зберігання і пошук, вони пов'язані між собою в пошкодженні головного мозку» [1].

Обмежене визначення компетенції вищезазначених генеративістів призвело до області прагматиків, які поступово обґрунтовували більш змістовне поняття комунікативної компетенції, враховуючи також і соціальні аспекти - як це було запропоновано Деллом Хаймсом. Проте ця ситуація також мала деякі побічні ефекти:

Учені, що виростили у опозиції до лінгвістики, прагматично намагалися обійтися без граматики, тож теоретична основа їх тверджень була сплетена із ниток в філософії і соціології, а не самої лінгвістиці. Але незважаючи на такий розкол, вони усі намагалися пояснити мову.

Основна критика мовної компетенції Н. Хомського за думкою Д. Хаймза полягає у неадекватному розмежуванні *компетенції* та *ефективності*. Крім того, Д. Хаймз зазначив, що на практиці в жодному разі ніякого суттєвого прогресу в галузі лінгвістики неможливо без вивчення форм поряд із шляхами, в яких вони використовуються. Таким чином, мовна компетенція повинна підпадати під область комунікативної компетенції, оскільки вона включає в себе чотири компетентісних області, а саме, *мовну, соціолінгвістичну, дискурсивну та стратегічну*.

Розуміння іноземної мови розширює базу знань людини у різних сферах, дозволяє дослідити культуру інших народів. Поняття іншомовної лексичної компетенції продовжує актуалізовуватися у зв'язку із постійним розвитком міжнародного спілкування.

Оволодіння лексичною компетенцією є одним із найголовніших завдань студента перед вивченням іноземної мови. Методологія опрацювання іншомовної лексики досліджувалася такими вченими, як В. Бухбіндером, Н. Гез, І. Друзьом, Н. Жилко, Ю. Кузьменком.

Поява *компетентнісного підходу* безпосередньо пов'язана із працями відомого лінгвіста Н. Хомського, що першим визначив термін *компетенція* у теорії мови, а вже потім Р. Уайт поступово заповнює категорію компетенції власними особистісними складовими, зокрема, *мотивацією*.

У контексті компетентнісного підходу до організації навчального процесу велике значення відводиться саме формуванню усіх типів компетенції, які значно впливають на результативність будь-якої міжкультурної комунікації

Розглядаючи саме компетентнісний підхід, дослідникам перш за все необхідно у першу чергу з'ясувати такі терміни як «*компетенція*» та «*компетентність*», де *компетентність* виступає мірилом володіння індивідумом визначеною навичкою, а *компетенція* ж становить собою сукупність усіх зв'язаних між собою дефініцій особистості, що мають місце у відношенні до певного кола предметів і процесів, необхідних для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них [16].

Лексична компетенція є складовою частиною іншомовної комунікативної компетенції і відповідає безпосередньо за формування всіх складових частин іншомовної комунікативної компетенції.

Вона являє собою непросте утворення, яке безпосередньо складається із мотиваційного, рефлексивного, когнітивного та діяльнісно-практичного компонентів.

Лексичні навички гарантують здатність розуміти основи усіх типів мовленнєвої діяльності, під яким ховається не лише сукупність інформації, а й симбіоз дії і слова. Тож, повноцінне оволодіння іншомовним словом абсолютно неможливе без мовних умінь.

Спільно із розвитком лексичних навичок, як продуктивних, так і рецептивних, в учня формується *лексична компетенція* – здатність учня виявити контекстне значення іншомовного слова та порівняти його зміст в обох мовах, знайти в ньому специфічне, притаманне для цієї мови [40].

У лексичній компетенції практично допустимо відокремити декілька рівнів. Рівень сформованості лексичної компетенції виявляє саме здатність учня до вирішення проблем, які виникають при вивченні іншомовного слова та практичному його використанні.

У великій кількості праць з вивчення іноземних мов ще на ранніх етапах опрацювання іншомовної лексики порушували попутно, в напрямку дослідження інших лінгвістичних проблем. Саме методологія опрацювання іншомовної компетенції філологів ставала предметом досліджень багатьох учених-лінгвістів, таких як Т.Кияка, С.Ніколаєва, Н.Бориско та інших [11].

Але, незалежно від існуючих напрацювань у даній сфері дослідження, все ще залишається актуальним питання формування іншомовної лексичної компетенції, бо сучасна практика викладання англійської мови в українській школі яскраво свідчить про необхідність більш ретельного вивчення проблеми.

Здобування учнями середніх навчальних закладів знань з іноземних мов передбачає не лише опрацювання деякої кількості словникового запасу. Однією із найголовніших цілей навчання дітей є саме безпосередньо формування іншомовної лексичної компетенції, без якої є неможливим якісне оволодіння іноземною мовою.

Задля здобуття навіть невеликого рівня володіння мовою, учень повинен мати певні основи лексичної компетенції, тобто здатності людини до коректного висловлення своїх думок та правильного сприйняття мовлення інших учасників спілкування. Ця навичка базується на складній напрацьованій взаємодії відповідних аспектів знань та досвіду спілкування та використання іноземної лексики. Тож, лексична компетентність учня містить у собі не лише деякі лексичні навички, розуміння словника та спільну мовну освіченість, а ще й здатність використовувати це все в різних аспектах спілкування та різноманітних мовленнєвих ситуаціях [13].

Лексичними навичками називають вміння підсвідомо вірно сприймати та вживати основну іншомовну лексику на підставі елементарних мовленнєвих зв'язків між слухомовленнєвомоторною і графічною формами слова та їх семантикою. І попри наявну кількість наукових праць з цього питання, практика застосування цих знань яскраво свідчить про необхідність подальшого більш детального вивчення даної проблеми.

Немалозначну вагу також слід приділити поняттю комунікативна компетенція. Воно було запропоновано американським ученим Деллом Хаймзом, що трактував його як інтегративне утворення, що складається з двох складових – соціокультурної та лінгвістичної [24].

Найменшим елементом опрацювання лексичного матеріалу є *лексична одиниця*, що може бути як словом, так і сталим словосполученням або цілим незмінним реченням.

Наприклад:

англ: *beautiful; way out; How do you do?*

Розрізняють *рецептивні* та *репродуктивні* лексичні навички.

Рецептивні навички, вміння сприймати та розуміти лексичні одиниці в їхньому природному контексті, тобто писемному та усному мовленні, їх безпосереднє розпізнання, диференціацію усної і письмової форм лексичних одиниць.

Під терміном *репродуктивні* навички вже розуміють саме навички практичного застосування таких лексичних одиниць в усному чи писемному мовленні, що передбачає: певний рівень лексичних умінь.

Іншомовна комунікативна компетенція – це знання, навички та вміння, необхідні для розуміння іншомовного учасника діалогу і генерування власної моделі мовної поведінки, адекватної цілям і ситуаціям спілкування. Комунікативна компетенція має свою структуру [42].

Комунікативна компетенція принципово складається із 3 головних компетенцій: лінгвістичної як мовного досвіду, соціолінгвістичної як мовленнєвого досвіду та прагматичної як особистих якостей учня.

Процес та формування лексичної компетенції в учня являє собою найбільший інтерес та звичайно вимагає набагато більш ретельних досліджень, так само, як і дослідження з питання накопичення лексичного запасу, збагачення словника основ оволодіння ним іноземною мовою.

Процес формування іншомовної лексичної компетенції передбачає взаємопов'язану і взаємозалежну єдність процесу мовлення і накопичення лексичного запасу, оскільки лексична компетенція формується саме в процесі практичної комунікативної діяльності учнів, а комунікативна компетенція удосконалюється в міру становлення лексичної компетенції. За визначенням О. Шамова, лексична компетенція – це заснована на лексичних знаннях, навичках та вміннях, а також персональному мовленнєвому та мовному досвіді вміння учня зрозуміти значення слова у контексті, диференціювати повний обсяг його значень в обох мовах.

Лексична компетенція як система включає 5 компонентів:

- *мотиваційний;*
- *когнітивний;*
- *практичний;*
- *рефлексія;*
- *поведінковий компонент* [30].

Мотиваційний компонент визначає цілі та мотиви навчання лексиці, стимулює активність учнів до вивчення іноземної мови. *Пізнавальний, або когнітивний,* компонент відповідає за вже сформовані знання про лексичні одиниці, та активність в подальшому їх практичному застосуванні. *Практичний* компонент забезпечує вміння застосовувати і сприймати лексичні одиниці в процесі комунікації.

Рефлексивний компонент спонукає аналізувати рівень володіння і правильність застосування засвоєних лексичних одиниць в мові. *Поведінковий* компонент передбачає вміння самостійно працювати з лексичними одиницями.

Формування лексичної компетенції прямо пропорційно залежить від формування в учнів лексичних навичок. У методичній літературі лексична навичка визначається як автоматизована дія з вибору лексичної одиниці адекватно задумам та її доречному поєднанню з іншими одиницями у продуктивному мовленні і автоматизоване сприйняття та асоціювання зі значенням в рецептивній мові [40].

Лексичні навички формуються за певними принципами. Та базують на принципах формування лексичних навичок у немовних ВНЗ є (на базі принципів сформульованих І. Коротковою):

- принцип єдності навчання лексиці і мовної діяльності;
- принцип інтегративності;
- принцип тематичної обумовленості;
- принцип верифікації ментальних компонентів у змісті навчання лексиці;
- принцип колективної взаємодії;
- принцип обліку дидактико-психологічних особливостей навчання та аудиторії [25].

Дані принципи спрямовані на розвиток комунікативної культури із застосуванням лексичних знань з певної тематики і входять в систему принципів сучасного комунікативно-когнітивного підходу.

Перший етап формування лексичних навичок починається саме із набуття школяром сенсорної інформації щодо слова, сприйняття, розпізнання образу. Далі вже має місце природній процес запам'ятовування – когнітивної дії зі збереження самих слів та їхніх зв'язків у пам'яті.

Другий етап формування лексичних навичок логічно передбачає безпосередньо практичні дії зі словом, багаторазове тренування з метою набуття навичок вживання нової лексики, можливості збереження її у довготривалій пам'яті.

Третій етап у становленні лексичних навичок ґрунтується на тренуванні лексичних вмінь, це етап адаптації до самостійного формування знань та їх відпрацювання у практичній ситуації комунікацію. Цей етап характеризується, передусім, незалежністю та новизною думки.

А набуті таким чином знання відкривають можливість розвитку та вдосконалення лексичної компетенції, дають здатність учням вирішувати задачі, зв'язані із сприйняттям іншомовного слова при практичному користуванні [11].

Показниками сформованості лексичної компетенції за думкою Н. Шамова виступають такі вміння учнів:

- усвідомлено імітувати звуковий образ іншомовного слова;
- автоматично знаходити необхідні слова в ментальному лексиконі;
- комбіновано вживати слова в залежності від ситуації спілкування;
- висловлювати одну і ту ж думку, використовуючи різні лексичні одиниці;
- передбачати значення слова по контексту;
- виходити з ситуації лексичного труднощі різними шляхами;
- проводити лексичний самоаналіз [12].

Дані вміння свідчать про сформованість іншомовної лексичної компетенції і, як наслідок, високий рівень спілкування іноземною мовою.

1.2. Етапи формування лексичної компетенції

Етап досягнення високого рівня володіння лексикою характеризується можливістю учня використовувати великий запас лексики при комунікативній ситуації, адекватно до обставин мовлення.

Е. Michael доповнює визначення лексичної компетентності, долучаючи до існуючого списку його характеристик упевнене вміння користуватися полісемією, використовувати лексичні одиниці у різних контекстах та виразах у різних стилях та типах мовлення [26].

А. Шамов логічно пояснює лексичну компетенцію як можливість визначати семантику слова у контексті, структуру значення, специфічно національне в значенні слова, порівнювати обсяг значень в двох мовах.

Але, не зважаючи на різноманітність представлених визначень, це поняття не було б повним, якщо б воно охоплювало виключно лексичні знання, навички та вміння, тому, безсумнівно, лексична компетенція, будучи складним структурним утворенням, включає також мовленнєвий, мовний досвід та особисті якості учнів [29].

Іншомовна лексична компетенція учня служить мовною основою його комунікативної компетенції. Це можна розглядати як динамічну єдність: лексична компетенція розвивається в процесі комунікативної діяльності індивіда, а комунікативна компетенція удосконалюється в міру становлення лексичної компетенції - тобто їх розвиток взаємозалежний, і це має знайти своє відображення в застосовуванні методики навчання іноземній мові.

Робота над лексикою проходить у декілька етапів:

I етап (або етап *введення*) – це семантизація нового слова та первинне його відтворення на практиці;

II етап (*стереотипізуючий* етап) – це етап безпосередньо опрацювання та побудови сталих ситуативних мовних зв'язків у визначених межах мовної ситуації;

III етап (варіюючий ситуативний етап) – етап укладання динамічних лексичних мовних зв'язків, тобто опрацювання комбінування вже знайомих лексичних одиниць у різних контекстах [14].

Безперекладне володіння іноземною мовою залежне від способу практики, а не від способу сухого вивчення. Однак закріплення слова має бути переважно одномовним. Предметно-образотворча і дієва наочність, що звичайно протиставлені рідній мові як спосіб без перекладного введення лексичного матеріалу, при цьому не виключає підсвідомого перекладу або протиставлення іноземного слова рідному, тож не завжди існує повністю безперекладний спосіб семантизації.

На думку А. Хутірського, сутність понять *компетенція* і *компетентність* полягає в наступному: «*компетенція* – це деяка міра встановленого рівня вимог до освітньої підготовки учня, а *компетентність* – особистісна якість володіння студентом відповідною компетенцією, відношення до предмету діяльності.

Сучасні освітні компетенції обумовлені особистісно-діяльнісним підходом до процесу освіти, тому що вони мають відношення виключно до особистості, проявляються та інспектуються лише у процесі виконання учнем заданого переліку завдань, що складені певним чином. *Компетенція* ж позначає лише коло питань, в яких та чи інша людина може бути добре обізнана, володіти знаннями та деяким життєвим досвідом. Компетентний в певній галузі індивідуум має якісь окремі відповідні знання та навички, що дозволять йому і ефективно діяти в ній.

Тож, *компетентність* на основі цього можна визначити, як професійно значуще вміння індивідуума, а вже *компетенцію* лише як обізнаність, тобто майстерність особи в будь-якій професійній сфері. Тобто, *компетентність* має розглядатися нами як системне поняття,

коли *компетенція* лише як її складова частина, що служить основою на шляху подальшого формування та розвитку *компетентності*.

Окрім цього, завжди слід пам'ятати, що у результаті мовної освіти, людина повинна сформуватися як повноцінна мовна особистість, а результатом шкільної освіти у галузі вивчення іноземних мов повинна стати вторинна мовна особистість дитини як результат здатності української освіти до формування інтелектуально і професійно здорової нації [29].

Формування вторинної мовної особистості у свою чергу також неможливо уявити за відсутності наступного розвитку на базі мовних ВНЗ у повній сукупності всіх її складових: *мовній, мовленнєвій, соціокультурній, компенсаторній та навчально-пізнавальній* компетенцій. Мовленнєва компетенція повноцінно забезпечує функціональне практичне використання лексичного багатства мови в процесі комунікативної ситуації, тобто вміння сприймати ориганільні автентичні тексти та транслювати необхідну інформацію у логічно побудованих реченнях із певної тематики, що викладені в усній або у письмовій формі; планувати свою мовну та невербальну поведінку, а також вміти використовувати іншомовну лексику на основі міждисциплінарного підходу як засобу формування цілісної картини світу дитини.

Соціокультурна (включаючи *соціолінгвістичну*) *компетенція* передбачає значне розширення лінгвокраїномовних та країнознавчих понять та навичок учня, володіння ним інформацією щодо соціокультурної специфіки країни, мову якої він опановує.

Мовна компетенція передбачає оволодіння учнем новими лексичними одиницями у відповідності до відібраних лексичних тем та сфер спілкування, вміннями та навичками практичного вживання даних одиниць в комунікативних цілях. Це також серйозно передбачає

гармонійне оволодіння студентами рецептивними та продуктивними мовленнєвими знаннями, вміннями та навичками [16].

Компенсаторна компетенція в свою чергу передбачає подальший логічний розвиток умінь вживання власного іншомовного досвіду задля заповнення прогалін у навичці логічно володіти іноземною мовою.

Навчально-пізнавальна компетенція також обов'язково забезпечує наступний розвиток вже узагальнених способів мовленнєвої діяльності учня, загальних та спеціальних навчальних умінь, які дозволять вдосконалювати навчальну діяльність студента із оволодіння іноземною мовою, і, також вірно задовольняти за допомогою процесу самонавчання усі існуючі в нього пізнавальні інтереси в усіх галузях знань [35].

Оскільки взагалі становлення лексичної компетенції як ключового моменту опрацювання лексики включає в себе мотиваційно-психологічний, лінгвістичний і рефлексивно-оціночний компонент, то і сам процес її формування має носити цілковито комплексний характер і нерозривно охоплювати усі аспекти мови.

Тож лексична компетенція нерозривно зв'язана із іншими вкрай важливими для комплексного вивчення мови компетенціями, саме існування яких навіть неможливо уявити за відсутності в учня азів лексичної компетенції. І, виходячи з цього, можна із твердістю заявляти, що саме дана компетенція спочатку і до кінця працює на формування усіх інших компетенцій у процесі опрацювання лексичного матеріалу.

Опрацювання лексичної сторони іноземної мови завжди займало перше місце і вченими-лінгвістами саме цьому приділялася велика увага. Пов'язано це, насамперед, із тим, що лексика, перебуваючи аспектом мови, сама лежить в основі усіх інших сторін та видів мовної діяльності. Укладальники більшості теоретичних праць із лінгвістики, психолінгвістики, психології, лінгводидактики та методики викладання іноземних мов на даний час невідхильно дотримуються одностайної

думки, що саме лексичний компонент є базовим у структурі мовної майстерності учнів.

Взагалі, питання оволодіння лексичним матеріалом іноземної мови та процес формування іншомовної лексичної компетенції продовжує привертати до себе значну увагу багатьох вітчизняних та іноземних дослідників. В українській-радянській методології викладання іноземних мов у різні її періоди проблематика вивчення лексичного аспекту досліджувалася через роботи таких вчених, як Н. Баграмова, В. Бухбіндер, В. Кондрат'єва, В. Коростельов, К. Кричевська, А. Шамов, С. Шатілов та інші.

У роботах вищезазначених авторів широко досліджуються різні аспекти практичного засвоєння та застосування різноманітної іншомовної лексики та напрямки вирішення завдань, безпосередньо пов'язаних із вірним розкриттям значень лексичної одиниці, методологічною типологією лексики та відбором певних лексичних одиниць для гармонійного формування активного, пасивного та потенційного словникового запасу учня, кількісним та якісним збагаченням його лексичного запасу, структурою лексичних навичок розробкою комплексів лексичних вправ, спрямованих на формування та вдосконалення лексичних навичок [43].

У самому процесі формування лексичних навичок С. Шатілов обґрунтовано виділяє три послідовні етапи:

1. *Орієнтовно-підготовчий.* Це етап поступового введення, семантизації нової лексичної одиниці та первісного його відтворення. На цьому етапі учню необхідно актуалізувати та сприйняти якомога більше асоціативних зв'язків такої одиниці із попередньо засвоєними знаннями.

2. *Стереотипізуючо-ситуативний.* На даному етапі увагу приділяють ситуативному тренуванню та створенню гармонійних міцних зв'язків лексичних одиниць у межах, заданих в типових мовних

ситуаціях. Тут відбувається повна автоматизація часто вживаних компонентів мовної дії в цілях формування несвідомої звички.

3. *Варіюючий ситуативний етап.* Саме на цьому етапі відбувається закладення динамічних, лексичних зв'язків, навчання новим, комбінованим із вже знайомих лексичних елементів. На меті цього етапу – формування автоматизованого та гнучкого адаптивного досвіду [41].

Володіння лексичною одиницею також передбачає автономну здатність окремого учня до активного відтворення, тому, рецептивні та експресивні навички невід'ємно пов'язані між собою.

Відмінні знання лексичних одиниць та автоматизовані вміння із їх застосування формують можливість вільно висловлювати думки іноземною мовою. У результаті такої практики відбувається рішення цілого комплексу комунікативних завдань.

До *головних лексичних умінь* вказані дослідники відносять:

а) *навички використання лексичних одиниць в усіх властивих їм формах та функціях;*

б) *вміння створити слово або лексичну фразу, яка б не існувала раніше у мовному досвіді учня;*

в) *навичку обрати згідно ситуації необхідну підходящу лексичну одиницю із ряду їй протиставлених, але близьких за значенням.*

До *допоміжних лексичних умінь* вони відносять:

а) *вміння повністю свідомого використання здобутих лексичних навичок: розуміння використаних лексичних правил;*

б) *вміння укладати нові категорійні поняття принаймні на рівні лексики;*

в) *здатність до лексичного перифразу іншомовною лексикою;*

г) *здатність до підсвідомого пригадування слів на базі смислових асоціативних зв'язків слів [19].*

Методи обґрунтування лексичного матеріалу, обраного у роботі із завданнями, відіграє, передусім, вирішальну роль у її опрацюванні

учнем. У пояснення слова входить, перш за все, грамотне розкриття цілого списку якостей:

а) опис усіх його орфографічних, фонетичних, граматичних і словотворчих рівнів та відмінностей;

б) визначення його семантичного значення та обґрунтоване встановлення норм граматичної та логічної сполучуваності із іншими словами;

в) в разі потреби встановити місце слова у групі інших, вже опрацьованих слів (синоніміка-антоніміка) [32].

Визначення та дескрипція значення слова посідає серед перелічених моментів дуже важливе місце, яке досягається виключно шляхом використання 3 основних засобів: рідної мови студента, мови, що вивчається, та наочних посібників.

Наочні посібники наразі здобули широкого використання у якості універсального засобу пояснення значення слів. Вони використовуються в більшості випадків на ранньому етапі тільки для конкретних понять, проте такими засобами не слід нехтувати і на наступних етапах опрацювання лексичного матеріалу.

Принципи наочності матеріалу потрібно розглядати не лише як вторинний, а навіть як один із первісних принципів у вивченні іноземної мови, оскільки наочність значно збільшує ефективність навчання та допомагає учню засвоїти мову більш повноцінно та із великим інтересом. Не потрібно недооцінювати значення наочності навіть зараз, оскільки вона чудово мобілізує психічну активність учнів у будь-якій ситуації та викликає інтерес до заняття мовою, розширюючи обсяг сприйманого матеріалу та тренуючи творчу увагу [22].

РОЗДІЛ II.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.

2.1. Особливі риси сучасної шкільної освіти

Навчання є соціально обумовленим процесом, вираженим необхідністю відтворення людини як суб'єкта суспільних відносин. Тож, найважливішою соціальною функцією навчання є саме формуванні особистості, яка б відповідала соціальним запитам.

Процес навчання в своїй сутності є цілеспрямованим, соціально обумовленим і педагогічно організованим процесом розвитку особистості учнів, що відбувається на основі оволодіння систематизованими науковими знаннями і способами діяльності [31].

Існують основні напрямки змісту, виховання і освіти: фізичне виховання, естетичне, трудове, розумове, моральне виховання. До складових частин змісту виховання відносять такі напрями, як *знання, навички, уміння, відносини та творча діяльність*.

Знання у педагогічній науці визначені як здатність розуміти, зберігати в пам'яті та вміти відтворити ці основні положення. Тож, будь-яке знання висловлено у розумінні категорій, принципів та фактичних, закономірностей.

Навички ж складаються з простих зрозумілих прийомів діяльності, з прийомів контролю та прийомів регулювання. Навичка є складовим елементом уміння, доведеним до високого ступеню досконалості.

Уміння – це володіння прийомами застосування засвоєних знань на практиці. Уміння включають в себе знання та навички.

Відносини – складаються з оціночних категорій та чуттєвого сприйняття різних сфер життя.

Творча діяльність – створює нові знання, навички та уміння. Сутність освіти на всіх її рівнях має бути спрямована на реалізацію основних цілей виховання учня – формування свідомої особистості.

Вправи спрямовані на вивчення англійської мови принципово поділяються за чотирма основними видами мовленнєвої діяльності: *читання, говоріння, аудіювання та письмо*.

Учні повинні освоїти 4 види мовленнєвої діяльності: рецептивні - аудіювання та читання, продуктивні - говоріння та письмо, а також крім цього, пов'язані з ними три аспекти мови - *лексику, фонетику і граматику* [17].

На сьогодні, одним із найефективніших засобів практичного закріплення лексичної компетенції залишається *інтенсивне читання*. В порівнянні з *екстенсивним* воно вимагає від викладача використання методичних прийомів, спрямованих на ретельну роботу над лексико-граматичними моментами тексту, а іноді дозволяє використовувати рідну мову під час докладного пояснення значення слова. Інтенсивне читання ж надає можливість формування до англійської мови усвідомленого підходу та усвідомлення лексики, граматики, та *когерентність* тексту [8].

При інтенсивному читанні протягом години, учні змістовно опрацьовують текст обсягом в 200 слів. *Екстенсивне читання* передбачає опрацювання приблизно 100 слів за хвилину(!)[6].

Г. Варінг, в свою чергу, виявив сім критеріїв відмінності двох вищезгаданих видів читання:

Критерій порівняння	Інтенсивне читання	Екстенсивне читання
Лінгвістична мета	Аналіз мови	Формування навичок
Складність	Важко	Дуже просто
Кількість матеріалу	Дуже мало	Книга на тиждень
Підбір матеріалу	Викладач	Студенти
Який матеріал?	Однаковий матеріал	Самостійний вибір

Місце роботи	Аудиторна робота	Самостійна робота
Перевірка розуміння	Спеціальні вправи	Речення, перекази

В ході *інтенсивної* роботи над текстом відбувається концентрація на *значенні та розумінні* кожного слова, а не тільки загальної суті. Г. Варінг назвав цей процес аналізом мови. На підставі цього можна зробити висновок, що інтенсивне читання дуже ефективно при вивченні академічної англійської. Тож, викладач повинен одночасно поєднувати у собі декілька функцій:

1) організатор, тому що він точно визначає цілі і керує процесом їх досягнення;

2) спостерігач, тому що він дає учням можливість виконувати різні види діяльності самостійно, не заважаючи на цей процес;

3) помічник, оскільки звертає увагу на деякі важливі деталі тексту, які залишилися непоміченими, вміло коригує помилки, допомагає зробити правильний вибір відповіді [10].

Читання є рецептивним видом мовленнєвої діяльності, пов'язаним зі сприйняттям та розумінням письмового тексту. Задля розуміння іншомовного тексту потребується володіння комплектом фонетичних, лексичних та граматичних інформативних ознак, які роблять процес пізнання миттєвим.

Вправи на читання поділяються на два типи:

а) ті, що пов'язані з технічною стороною читання, сприйняття графічних знаків та співвіднесення їх з певними значеннями;

б) ті, що забезпечують смислове переробку сприйнятого - встановлення смислових зв'язків між мовними одиницями різних рівнів і тим самим змісту тексту.

Читання з вибіркоким розумінням потрібної інформації вимагає вміння переглядати автентичний текст та вибирати інформацію, яка потрібна або цікавить учнів.

Найбільш доречними завданнями для роботи над навчальними текстами будуть: *вправи на запитання-відповідь; групування мовних чи смислових елементів за визначеними категоріями або визначенням цих категорій; заповнення пробілів; вправи на доповнення; вправи на передачу інформації з однієї форми подання в іншу; вправи на переклад.*

Вправи з розвитку читання є рецептивними, оскільки в першу чергу потребують сприйняття інформації учнем:

1. Emphasize rhyming words:

Civilization, irrigation, administrators, administration

Mathematics, archaeologist, anthropologist, technology

2. Check the word you recognize & put in the correct order:

Drunk-drunk, sea - sawn - sew, pork - large, lying - lying, sheep - ship, coast - cost - broadcast, sail - sale – soil.

3. Встановіть відповідність між заголовками А-Г та текстами 1-6. Один з заголовків є зайвим.

A. Personal office

B. Energy economy

C. Cinema computers

D. «No» to playing games

E. Future is coming

F. Virtual team building

G. Save space

1). Safe and comfortable and ecological. Cars with a battery & electric engine aren't producing dangerous substances. In a few years, all machines will have their built computers. They will help to choose the best way and avoid crashes.

2). PC are good known to using a lot of power. In fact, PC in the USA use as much electricity as the state of Texas. For not to waste power, new "green" computers are developed by many companies. Remaining but not using it for more than a few minutes, they go into standby mode, using 80 percent less energy.

3). Now some people working in their offices with using computers with hundreds of docs. Do you know how much space it takes in paper way? They will take full rooms!

4). Modern technology has allowed people to work from their homes. By using internet, anyone can connect to his company. This way, workers don't spend time to their road to office. It also means less air pollution from transport.

5). Goodbye, pens! Goodbye, paper! Now all it made by computer. The 1st computer-made cartoon in history was been "Toy Story", created by Steve Jobs. The typical Disney cartoon usually made by more, than 500 artists. "Toy Story" was created only by a few dozens. So in the modern life all professions falling into the ranges of the computer.

6). If anyone asked you about the computer game, the 1 thing that you think about will be that it isolates a person. But now PC games can be played simultaneously in a group of people. Every player can choose a role in an unexpected adventures & cooperate with other players.

4. Прочитайте речення на заповніть пусті місця відсутніми словами:

The festival was organizedthe City Council.

"Toy Story", created.....Steve Jobs.

The air was filled..... the sound of laughter.

He left his Christmas bird street next to his hat.

Прогресивні українські педагоги дотримуються думки про необхідність всебічного розвитку особистості, яке абсолютно неможливо при ранній спеціалізації учнів.

Але в той же час в сучасних умовах усе ще йде пошук форм і методів, що сприяють становленню особистості нового покоління, яка не тільки знає, а й добре здатна вільно орієнтуватися та виживати в складних умовах сучасного суспільства.

Система освіти повинна допомогти розкриттю творчих здібностей, формування неординарного мислення, вільної особистості. У вірності зазначеного підходу до системи освіти ніхто не сумнівається. Але виникає ряд проблем, ефективно допомагає у вирішенні яких дистанційна освіта [18].

Це явище, коли викладач і студенти розділені у просторі. Для цього застосовуються нові технології подання навчальних матеріалів.

Задля всебічного розвитку дистанційного навчання активно виступають сучасні засоби зв'язку як результат досягнень у сфері інформаційних технологій.

Виділяється три типи технологій, які зазвичай використовують в процесі такого дистанційного навчання:

1. Технологія на базі *паперових носіїв* (навчально-методичні посібники, так звані робочі зошити, які супроводжуються тьютором).

2. *Телевізійно-супутникова*. Наразі дуже дорога і малоактуальна. Головний її недолік - слабка інтерактивність, відсутність належного «фідбеку».

3. *Інтернет-навчання*, чи *онлайн-навчання*. Воно найчастіше використовується в процесі дистанційного навчання.

Тенденційні зміни загальної ситуації освіти наприкінці 20 століття співпадають із загальними принципами його реформування у світі, вони поширюються на всі рівні загальноосвітньої системи:

Також значну вагу зберігає диференціація та індивідуалізація, створення умов для повного прояву і розвитку здібностей кожного школяра, демократизація, створення передумов для розвитку активності, ініціативи і творчості учнів і педагогів, зацікавленість взаємодії вчителів

і учнів, широка участь громадськості в управлінні освітою. Реалізація таких ідей звичайно передбачає реформу усієї системи освіти, її складу та принципів формування.

До основних принципів сучасної освіти слід віднести:

1. Принцип гуманізації змісту освіти, як твердження основних принципів гуманізму.
2. Засади гуманітаризації змісту освіти як принципи гуманності та надання значення предметам гуманітарного циклу.
3. Принцип варіативності та інваріантності, який передбачає можливість реалізації в змісті освіти різних концептуальних підходів з урахуванням розвитку сучасної науки, потреб суспільства і регіональних особливостей.
4. Поступальний принцип як принцип відбору змісту освіти. Даний принцип розуміється як цілеспрямоване збереження самоцінності кожного окремого етапу розвитку.
5. Принцип диференціації змісту освіти вимагає врахування здібностей дитини, індивідуального темпу його просування.
6. Принцип інтеграції у навчанні потребує диференціювання освітніх матеріалів, що повноцінно забезпечить гармонійність розуміння учнем природничих наук, розуміння зв'язків між явищами та об'єктами навколишнього середовища.
7. Культурологічний принцип розуміється як створення умов для загального розвитку дітей, формування їх культури і ерудиції, як надання кожній дитині максимально повного ознайомлення з досягненнями та розвитком культури сучасного суспільства.

Вони спрямовані на реалізацію принципів розвиваючого навчання і надають можливість працювати в системі нових інформаційних технологій, в яких головний орієнтир - дитина, його діяльність, перспективи розвитку його особистості в інформаційному суспільстві, а також застосування технології творчого розвитку [28].

2.2. Лексичний матеріал у шкільній програмі

Шкільний урок – складне явище, однією з найважливіших якостей якого є логіка. Визначено чотири аспекти логіки уроку:

- співвіднесення всіх компонентів уроку з провідною метою, цілеспрямованість;
- пропорційність усіх складових уроку, їх підпорядкування один одному або цілісність уроку;
- рух по етапах оволодіння матеріалом, або динаміка;
- єдність і послідовність матеріалу за змістом, або узгодженість.

Особливістю уроку із англійської мови є його динамічність. Кожна вправа триває не більше 5 хвилин, що дає змогу переключити нестабільну увагу дітей на нові види діяльності.

Прикладом цього може служити план-конспект уроку англійської мови з теми «*Household chores*», складений за основою навчально-методичного комплексу О.Д.Карп'юк «English pupil's book 8».

Тема уроку: «*Discussion club*»

Тип уроку: узагальнення матеріалу по темі «*Speaking*»

Вид уроку: *комбінований*

Цілі уроку:

1. Тренування та закріплення комунікативних навичок, розвиток мотивів навчально-пізнавальної діяльності.
2. Розвиток ціннісних орієнтацій – усвідомлення практичної цінності знань, розвиток навичок роботи в колективі, самооцінки.
3. Розвиток усного монологічного мовлення і аудіювання.

План уроку:

1. Організаційний момент.
2. Фонетична зарядка.
3. Визначення теми уроку та постановка цілей.
4. Мовленнєва зарядка.
5. Повторення граматики.

6. Фізхвилинка.
7. Speaking & writing. Practicing in new vocabulary Рефлексія, підбиття підсумків уроку.
8. Рефлексія

Конспект уроку:

1. Організаційний момент. 2 хвилини	
Вчитель	Учні
<p>Good morning, dear friends! I'm very glad to see you today! Who is on duty today? What is the date today? What day is it today? Who is absent? What is the weather like today?</p>	<p>Good morning, teacher! We are glad to see you too! I'm on duty today! Today is the 12 of March. Today is Thursday. Nobody is absent. Today it is sunny.</p>
2. Фонетична зарядка. 3 хвилини	
<p>To begin with, let's do some phonetic exercises. Look at the screen and repeat after me: [i:] – Easter, treat, believe, agree, queen. [ɪ] – Britain, hill, trick, think, Whit, witches. [ə:]=[ɜ:] birth(day), girl, certain, person, burn, turn. [æ] – charity, Halloween, Valentine, fancy, bank. [ɑ:] – part, garden, carnival, are, father.</p>	<p>[i:] – Easter, treat, believe, agree, queen. [ɪ] – Britain, hill, trick, think, Whit, witches. [ə:]=[ɜ:] birth(day), girl, certain, person, burn, turn. [æ] – charity, Halloween, Valentine, fancy, bank. [ɑ:] – part, garden, carnival, are, father.</p>
3. Визначення теми уроку та постановка цілей уроку. 2 хвилини	
<p>What's the Ukrainian for kettle, plate, serve, pot? So, what's the topic of our lesson?</p>	<p>Чайник, тарілка, підніс, горщик. It's «Household chores».</p>
4. Мовленнєва зарядка. 5 хвилин	

<p>Answer my questions now! When do you have breakfast? What is your favorite food? What do you like to have for breakfast? Who prepares breakfast for you in your family? How much time does your breakfast take you? That's right! Let's speak about Household chores & discuss the traditions while checking your homework.</p>	<p>Ситуативні відповіді.</p>		
<p>5. Повторення граматики. 7 хвилин</p>			
<p>Учням потрібно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - із опорою на таблицю розповісти про види діяльності та відповідні їм конструкції майбутнього часу; - пояснити творення різних конструкцій майбутнього часу; - з опорою на таблицю скласти речення із використанням опрацьованої лексики з теми <i>Household chores</i> 			
<p>Will 1-the-spot decision <i>I will go</i></p>	<p>Going to intentions plans <i>I'm going to visit</i></p>	<p>Present Simple Timetable <i>The train leaves at 5 a.m.</i></p>	<p>Present Continuous Arrangement with smb <i>We're meeting at 5 p.m.</i></p>
<p>6. Фізхвилинка. 1 хвилинка</p>			
<p>Hands up! Hands down! Hands on the hips. Turn left, turn right! Shake your hands! Take a deep breath! Sit down.</p>	<p>Учні роблять зарядку.</p>		

7. Speaking & writing. Practicing in new vocabulary. 20 min				
Find the English equivalents in the text to the following expressions: <i>Займатися хатньою роботою, домашні обов'язки, годувати, рідко, писати записки один одному, визнавати, смажити, варити, обслуговувати, різати, наливати, віддавати перевагу, вершки, посудомийна машина.</i>				
Put the words in the proper columns: <i>Boil, tea, salad, pan, soup, kettle, sausages, potatoes, dry, pour, plate, teapot, meat, fry, cut, bread, cheese, serve, pot, cook, coffee, cup, eggs, frying-pan, fish, cake, bake, cabbage.</i>				
What to make		How to do		Where to make
Put the words in the proper columns. What things can we				
Bake	Boil	Fry	Cut	Pour
<i>Apples, potatoes, tomatoes, cake, bread, meat, carrots, chicken, onions, mushrooms, tea, sausages, bananas, water, oranges, milk, coffee, lemon, juice, fish, cheese, eggs, cola</i>				
8. Рефлексія. 2 хвилини				
We have done a lot of work today. Did you like our lesson? Your opinion is very important for me! That's why I want you to fill in this table and put +, - ,i (interesting) in front of each stage of the lesson. I will study them and do conclusion. Thank you! Your marks are ...				

Говоріння – продуктивний вид мовленнєвої діяльності. Сутність говоріння – це вираження думок в усній формі. В основі говоріння закладені мовленнєві, лексичні та граматичні навички. Але за відсутності практики, яку забезпечують спеціальні вправи та ігри на уроках англійської мови, формування таких навичок практично неможливе.

1. One minute

Кожний учасник отримує тему, на яку він повинен виступити протягом хвилини: не повторюючись і не відхиляючись від теми.

2. *Speed-dating task*

Клас ділиться на пари, учні сідають навпроти один одного. Їхня задача - поставити якомога більше запитань на задану тему та отримати якомога більше відповідей від співрозмовника у відведений час для розмови. Потім учні змінюють ролі.

3. *Pyramid discussion*

Чудовий різновид розвитку мовлення, оскільки він проходить у кілька етапів, а це означає, що студенти мають більше можливостей для вдосконалення своїх навичок говоріння до рівня вільного володіння. Наприклад: "Що необхідно взяти в похід". Учням дається список речей, з яких вони можуть вибрати лише декілька і повинні пояснити чому. Студенти розбиваються на пари, де потрібно одногосно вирішити, які речі варто брати з собою. Далі по 4 особи і так далі, поки весь колектив не прийме рішення про те, які 3 речі взяти з собою.

4. *Find a lie*

Учні розповідають один одному 3 короткі історії з життя, а потім другий повинен відгадати, яка з розповідей співрозмовника брехня, ставлячи запитання та пояснюючи своє рішення.

5. *Tic-tac-toe*

Вчитель малює сітку для гри та наповнює їх лексичним матеріалом, який він хоче обговорити. Завдання учнів - вибрати клітинку та пояснити поняття. Якщо гравці зробили все правильно, вони отримали право поставити хрестик/нолик і продовжити гру.

Мета: використання нової лексики у мовленні під наглядом вчителя.

6. *Truth or lie*

Учні записують три твердження щодо себе (одне з них правда, інші два – брехня) та відповідають на питання, аби визначити, що є правдою, а що ні. Гра дозволяє розвивати навички граматики. Чим складніші висловлювання, тим вони корисніше для засвоєння лексики.

Наприклад:

- I like fried fish;
- I was at the library with my friend yesterday;
- I'm going to make a tattoo.

У *репродуктивних вправах* учень відтворює сприйнятий їм лексичний матеріал, як звук або текст.

У *продуктивних вправах* учень самостійно породжує висловлювання різних рівнів. Якщо ж продукуванню усного або письмового висловлювання передують сприйняття і розуміння тексту, то вправу слід вважати *рецептивно - продуктивною*.

Також типи вправ поділяються за критерієм *комунікативність*.

Комунікативні або *мовні* вправи розглядаються як форма навчання, де учень реалізовує акт мовленнєвої діяльності.

В *умовно - комунікативних* або *умовно - мовних* вправах передбачаються мовленнєві дії учнів в різних умовах.

В *не комунікативних* або *не мовних* вправах учні працюють із матеріалом поза ситуацією мовлення, звертаючи увагу лише на форму.

Репродуктивні вправи:

1. Listen to the dialogue. Prepare to work in pairs and act out similar dialogues using the phrases in the box:

Go to the square, have breakfast at the local park, spend hours at the lake.

2. Listen to the text. Retell the text using your own notes.

Головна вимога при розробці навчального завдання – це викликати у школярів інтерес до вправи, стимулювати їх когнітивну роботу на закріплення знань з активного лексичного мінімуму [20].

Цілі лексичних ігор:

- навчити учнів використовувати словниковий запас у ситуаціях, близьких до природного середовища;
- активізувати мовленнєво-пізнавальну діяльність учнів;

- розвивати мовленнєву відповідь учнів.

Ось декілька лексичних вправ на говоріння у форматі гри у класі:

1. *Warming-up activity*

Викладач каже: *I like yoghurt but I don't like cheese*. У той же час він вказує направо говорячи *like* і наліво говорячи *don't like*. Задача учнів доєднатися до викладача справа та зліва, пропонуючи свій варіант. Наприклад: *I don't like cottage cheese either, but I like margarine*.

Ця гра гарно пасує будь-якій темі. Її мета – введення нової лексики у типовій ситуації, емоційна та фізична розрядка.

2. *Recipes*

Учні діляться на групи, кожна з яких створює свій рецепт і робить презентацію. Незалежні експерти із харчування оцінюють їх та висловлюють свою думку.

Мета: відпрацювати монолог з активною лексикою, мимовільні висловлювання в ситуаціях спілкування.

3. *Competition*

На першому етапі учні записують максимальну кількість слів на задану тему. На другому етапі складаються діалоги з цими словами.

Мета: використання нової лексики у розмовному мовленні.

4. *Groups*

Клас поділяється на дві групи за різними критеріями. Завдання студентів - розповісти про переваги перебування в цій групі. Наприклад:

- Smokers - nonsmokers
- Left – right-handed
- Can ride a bicycle – can swim

Мета: монологічне мовлення із активною лексикою під контролем викладача.

5. *Words*

Кожному учневі надається список окремих слів. Наприклад: a boy, to go, to find, interesting, strange, thing, very much, good, happy, home.

Студенти повинні усно скласти історію, що містить усі ці слова.

Призначення: непередготовлене монологічне твердження із використанням вивченої лексики.

6. In the supermarket

Викладач закупає товари на продаж у виді карток із написами. Учні повинні відтворити діалоги від імені покупця та продавця, використовуючи словниковий запас на картках.

Мета: розвиток лексичних навичок мовлення в діалогічному спілкуванні.

7. What's my problem?

На папірцях пишуться різні життєві проблеми, а потім листочки у випадковому порядку розклеюються на спини студентів. Далі студенти спілкуються один з одним, та запитують куди мені звернутися і що потрібно зробити, щоб позбутися від цієї проблеми.

Ігрові методи підбираються відповідно до етапів вивчення лексики у старшій школі. Головною ланкою в опрацюванні лексичного матеріалу є формування лексичної компетенції. За термінологією С. Шатілова, вона являє собою *інтуїтивну навичку вірного вживання та розуміння іншомовної лексики на базі його значення та зв'язків між звуковою та графічною формами*.

Лексична база та вірне її функціонування визначається, насамперед, закріпленістю мовленнєвих лексичних навичок. У роботі з засвоєння іншомовної лексики можна відокремити:

1. Семантизація нових лексичних одиниць;
2. Стадія практики із використанням нової лексики
 - а). опрацювання на рівні форми слова, словосполучення
 - б). опрацювання на рівні діалогічної/монологічної мови

Лише після цього проводиться вдосконалення майстерності учня з використання лексичних одиниць. Робота за новим лексичним матеріалом починається саме із процесу опрацювання значення нових

ЛО. Ці процеси, як способи семантизації, у свою чергу поділяються на дві групи (за типом розкриття значення іншомовної ЛО) – *перекладні* та *безперекладні* [41].

До перших відносять дослівний переклад, фразовий переклад та дефініція ЛО. До *безперекладних* шляхів семантизації іншомовних лексичних одиниць відносять такі способи, як мовна семантизація за допомогою контексту, ілюстративних сполучень, наочна семантизація за допомогою малюнків, дефініція (пояснення слова за допомогою вже відомих учню слів).

Насамперед, це питання форми слова як графічної, звукової, морфологічної одиниці. Надзвичайні складності виникають при вивченні омофонів, зокрема й граматичних, та похідних слів [18].

Практична користь вивчення іноземної лексики та важливість наполегливого подолання лексичних складностей призводять до питання поєднання лексичного опрацювання до відповідності ситуації спілкування. Одночасно із зазначеним практика ілюструє необхідність впровадження у процес навчання більш сучасних засобів інтенсифікації, як інтерактивні технології для мовної практики.

Лексична компетенція ж у свою чергу також складається з лексико-граматичних елементів. До них можна віднести *фразеологізми, афоризми, прислів'я, ідіоми, фіксовані структури*, що потребують ретельного їх вивчення та включення наступних елементів для утворення повнозначного висловлювання, тобто створення *стійких виразів, окремих слів та нестійких словосполучень* [38].

2.3. Практичне закріплення лексичної компетенції

Опрацювання лексики в старшій школі проводиться здебільшого в двох напрямках. Згідно із вимогами шкільної програми, вивчаються теоретичні засади та наукові матеріали з лексикології. З іншого боку, проводиться робота над збільшенням словникового запасу.

У результаті опрацювання іншомовної лексики учнем усвідомлюються зв'язки між лексичним та іншими рівнями мови – фонетичним, синтаксичним, морфологічним. У дитини формується *матеріалістичний погляд* на мову.

Основну одиницю мови становить *слово*, яке може складатися з менших значущих компонентів – морфем, найменших смислових сегментів із незалежним граматичним значенням.

Лексикологія ж, як наука, що вивчає словниковий запас мови, поділяється на кілька розділів що досліджують слово:

- Словотворення та морфологічна характеристика слова;
- Стилістична класифікація лексики;
- Колокація (фразеологічні одиниці, їх класифікація стилістична, структурний, етимологічна тощо);
- Класифікація лексики за ознаками синонімічності;
- Класифікація лексики за ознаками омонімічності та паронімічності;
- Етимологічна класифікація лексики [28].

Семантична характеристика слова, його значення – найважливіша характеристика. Значення слова також має *обсяг* та *зміст*. *Обсяг значення* – це сукупність предметів одного класу, яку може позначати дане слово. *Зміст значення* – це сукупність істотних ознак, знань про цей предмет, емоційно-оціночне ставлення до нього, та вказівка на зв'язок з предметами іншого класу.

1. Слова, що мають різний обсяг та різний зміст: *tree – stone, angry – happy, tall – clever*;

2. Слова, що мають однаковий обсяг та однаковий зміст: *helper – assistant, tall – high, car - machine*;

3. Слова, що мають однаковий обсяг та різний зміст: *head – skull, tower – peak, food – grub*.

При взаємодії одне з одним, слова набувають *комбінаторного* (контекстного) значення, що може бути як *узуальним*, так і *оказіональним* (таким, що зазвичай не вживається у наявному контексті).

Наприклад: *To beat the jury; to make a hot joke*.

Існують слова із вузьким обсягом значень, тобто із *низькою комбінаторністю*. Наприклад: *blue eyes, best friend etc*. Тож природно, що є слова із широким обсягом значень, як: *water(noun), to water(verb)*.

Цікаво також, що обсяг слова може розширюватися, узагальнюватися, розповсюджуватися на більший список предметів:

Guest – newcomer merchant, guest;

Citizen – city dweller, urban resident, citizen of the state;

Slavic - member of the Slavic tribe, resident of the CIS;

Окремо слід підкреслити такий різновид розширення обсягу значення, як створення загальних імен: *Mausoleum* (гробниця царя Мавзола у Галікарнасі), *Silhouette* (фр. Міністр фінансів Ем'єн де Силует, що виступав за економію у всьому, внаслідок чого навіть його портрет малювали як однотонний профіль) [9].

Так само ж обсяг значення може і звужуватися, конкретизовуватися: *Champion – переможець змагань, чемпіон*.

Також слід виділити випадки *переносу найменування*:

1. Метафора

- *caterpillar* (зоол. гусінь) – *caterpillar* (гусінь танку);

- *branch of a tree* – *branch of linguistics*;

2. Метонімія

- *cane* (очерет) – *тростина джентльмена*;

- *silver* (метал) – *silver medal*;

Багатозначність слова, *полісемія* – здатність слова служити назвою різних класів об'єктів. Словникові значення багатозначного слова обов'язково змінюються за обсягом. Формальні ознаки багатозначності – сумісність зі словами, що належать до різних класів.

Наприклад, дієслово *to break* (порушувати цілісність ударом) сумісне із іменниками, що позначають тендітні предмети – *to brake a glass, a vase*, і пов'язане подібністю із дієсловами *to smash, to to fix etc.*

У переносному значенні *порушувати, не виношувати* синонімічні із дієсловом *violate* та антонімічні до *to keep, to fulfill*. У цьому значенні дієслово *break* співвідносно з іменниками *a promise, a law* [5].

Стилістична класифікація лексики	
Ознака диференціювання	Стилістичні групи слів
1. Форма мовленнєвої діяльності	Лексика, що не обмежена формою мовленнєвої діяльності: <i>to reside – to live – to dwell – to hang out</i>
2. Контекст мовленнєвої діяльності	Нейтральна лексика, офіційна, фамільярна: <i>Good morning, Ladies and Gentlemen; Morning!; Hello!; Hi!</i>
3. Емоційно-оціночне судження	Емоційно нейтральна та емоційно-забарвлена лексика: <i>a fellow – a bloke, flattery – grease; soldier – warrior; gentleman – gent; head – skull;</i>
4. Літературний жанр	Жанрово необмежена лексика – поетична, публіцистична, наукова (терміни, канцеляризми)
5. Відповідність загальноприйнятим нормам	Літературна лексика: <i>money – dough; food – grub</i>
6. Соціальна спільність комунікантів	Загальнонародна лексика, соціальні жаргони, арготизми <i>bilk, rum, moll</i>

7. Професійна спільність	Професійно необмежена лексика, арго, наукова а plane –a kite; bug – hemiptera, buff
8. Корпоративна спільність	Корпоративно необмежена лексика, blanket party, queen, queer
9. Територіальна спільність	Загальноспрямована територіально необмежена або обмежена лексика - діалектизми, локалізми
10. Час використання	Сучасна лексика, застаріла, архаїзми, історизми, неологізми: blog, spam, aye, centurion

Важливим етапом закріплення лексичного багажу є використання вправ на аудіювання.

Аудіювання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, пов'язаний зі сприйняттям усного повідомлення. Обираючи матеріал для уроку, вчитель використовує саме ті дані, які максимально забезпечать виконання поставлених завдань:

- розвинути в учнів вміння слухати та розуміти іноземну мову;
- розширити їх пасивний словник та здібності до здогадок про контекстне значення слова у процесі слухання.

Вправи при роботі із аудіо текстом можна поділити на наступні групи: *перед текстові (before listening), після текстові (follow-up activities) та ті, що виконуються під час прослуховування (while listening).*

1. «Здоровий спосіб життя»

Дана вправа служить гарним прикладом вправи, у якій задіяні одразу усі три групи вправ по роботі із текстом.

Прослухайте текст «Healthy eating»

1). Перед текстові запитання:

What food do you like? Does food affect human health?

What do you think is the most useful food?

2). Аудіювання:

Listen to a doctor's lecture on healthy eating and fill in the table:

Food group	Where you can find it	What you got
Fat		
Protein		
Fiber		
Vitamins		
Carbohydrates		

3). Після текстова робота:

Is your diet healthy? Why or why not?

Do you want to change your diet?

Ця вправа є чудовим взірцем рецептивно-репродуктивного завдання, що дозволяє опрацювати майже всі види діяльності за невеликий проміжок часу на уроці. Наступні вправи є повністю рецептивними та закріплюють саме вміння чітко сприймати інформацію слуховим шляхом.

2. Прослухайте оповідання, розподіліть його на логічні частини та висловіть його основну ідею та зміст кожної з частин. Дайте відповідь на такі запитання: *що хотів сказати автор; де та коли відбувається дія оповідання; які дійові особи беруть участь у події, охарактеризуйте їх.*

3. Вправа на визначення комунікативного наміру оратора на основі вимови

Прослухайте висловлювання 1–5. Зпівставте їх із парами значень:

- 1). I'LL walk with you to the station. A. Nobody else has offered.
- 2). I'll WALK with you to the station. B. But I'm not going with him.
- 3). I'll walk with YOU to the station. C. But not as far as the park.
- 4). I'll walk with you TO the station. D. But not back again.

5). *I'll walk with you to the STation. E. I don't want to bring my car.*

4. Listen to the words. Emphasize these words: *science, prosperity, progress, hypocrisy.*

5. Listen to the sentence and put the words in the correct order (as you hear):

What would you like for starters?

For starters what you like would?

6. Listen to some proverbs and memorize one of them.

The early bird catches the worm.

When in Rome, do as the Romans do.

Too many cooks spoil the broth.

7. *Вправа на розпізнання звучання слова*

Прослухайте 15 слів та виберіть відповідні слова, вказавши його номер. Зверніть увагу на їхню вимову.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

A). they, b). then, c). kick, d). sick, e). seat, f). day, g). sink, h). rice i). rise, j). sheet k). thought, l). long, m). thong n). wrong

8. Listen to the records of some sentences and raise your hand when you hear a sentence with a question.

9. Listen to the sentence and determine the type of sentence (interrogative sentence, exclamatory sentence, declarative sentence).

For example, everybody knows that the sharks are dangerous for people, but they are useful for cleaning seawater.

Why are you interested in that old hat?

You do see, but you don't think about what you see.

What can you see in this hat?

Holmes put the hat on his head.

A thousand pounds!' cried Peterson excitedly.

10. Listen to the sentence and say how many words are in that sentence.

Last week our evening party was fun!

My sister is very small and funny.

Ken has red hair and brown eyes.

She is going to put the sandwiches, some cherry tomatoes and two bananas in their lunchboxes.

Як ми бачимо, виконання даних вправ потребує значного лексичного пасиву та деякого досвіду аудіювання. Наступні вправи є прикладом репродуктивних завдань, які окрім сприйняття вимагають від учня також відтворення інформації.

11. Listen and repeat after tape: *barbarism, civilization, irrigation technology, Archaeologist, anthropologist.*

12. Listen to the text and answer the questions:

Where did the young man leave his goose?

What interesting Peterson saw in the goose?

When he ran, he left his Christmas bird in the street next to his hat. The young men ran away at the same time, so Peterson took the goose and the hat home with him, and the next day he brought them here. 'There was an interesting little ticket on the goose's left leg,' said Holmes. 'It said "For Mr and Mrs Henry Baker". We can find the letters H.B. in the hat too.' 'Oh ... the owner of the hat and the goose is called Henry Baker,' I said. 'Yes,' answered Holmes. 'But my dear Watson this doesn't help us very much. There are hundreds of Henry Bakers in London. I gave the goose back to Peterson this morning,' he went on, 'and I said to him: "Have this for your dinner!" I didn't want it to go bad, you know.'

13. Listen to the text and place punctuation marks.

Yes, I will have a glass of mineral water.

Так як основна увага більшості дослідників приділяється саме лексиці досліджуваної мови, буде доречно звернутися до ідей, що стосуються роботи над лексичними одиницями в текстах, пропонованих для інтенсивного читання. П.Нейш вважав необхідним виділяти наступні кілька стадій інтенсивної методики:

1) початкова стадія, в ході якої викладач пояснює значення слів, їх форму і вживання. Ця методика включає *rich instruction*, тобто докладне пояснення 3-х аспектів слова: *форми, значення, граматичних функцій*.

- 2) заміна складних та незнайомих слів на близькі синоніми;
- 3) незнайомі одиниці додаються до робочого словника учня;
- 4) додавання нових слів у вправи, виконувани після аналізу тексту;
- 5) прямий переклад рідною мовою;
- 6) тактика інтуїтивної дефініції слова за допомогою контексту;
- 7) робота зі словником;
- 8) тактика аналізу слова з морфологічної та семантичної точки зору.

Дж. Хармер виділив 3 окремих види лексичної діяльності у роботі над короткими текстами: *мотиваційна, навчальна, активізуюча*.

Egaze → Study → Activate [8].

Потрібно не лише заохотити учнів до роботи над словником, а й захопити дітей цією діяльністю за допомогою вибору цікавих тем. Учня має бути запропоновано проаналізувати текст та розпочати дискусію з приводу його змісту з метою створення інтересу до нього.

Після інтенсивної роботи із текстом здійснюється навчальна діяльність, яка включає різноманітні завдання щодо заповнення схем та таблиць. З огляду на структурні елементи лексичної компетенції, слід виділити декілька видів практичних завдань по роботі над текстом:

1. *Lexical chain* (лексичний ланцюжок):

Успіх: *nurture - studies - career - success - gold*; спосіб життя *lifestyle - responsibility - perseverance*; звички: *haste - stress - good / harmful habits - addiction - free will*. На базі того, що текст короткий, а слів у ланцюжках трохи, це дозволяє не перевантажувати пам'ять.

2. *Verbal collocations* (дієслівні поєднання):

- *take sudden and risky turns*; - *be kept under control*; - *get rid of*;
- *make way with subtlety*; - *get out of difficulties*.

а) Сполучення пропонується співвіднести із запропонованими синонімічними фразами:

1) *do something alternately or in succession*;

2) *take action so as to be free of (a troublesome or unwanted person)*;

3) *make progress / move ahead*;

4) *contrive to avoid or escape*;

5) *be limited or restrained or curbed in doing smth.*

б) Скласти діалоги або мікроситуації, утворити пропозиції, узагальнити ідеї тексту з використанням цих словосполучень.

3. *Grammar* (граматика):

На базі обраного тексту обговорюються наступні теми:

а) наказовий спосіб, його форми (включаючи еквівалентні і емфатичні) і способи їх утворення;

в) вираз мети в англійській мові за допомогою прийменника *FOR*:
the first part of the year is appropriate for studying, for taking a practical course, for meeting people and exchanging ideas.

с) додаткові причини і слідства.

Короткі тексти, не перевантажені інформацією і щодо актуальних питань, допомагають знайти компроміс, що завжди важливо в роботі викладача .

4. *Signposting language* (слова-зв'язки):

Викладач може розділити текст на короткі уривки і попросити співвіднести частини тексту між собою, вживаючи спеціальні мовні орієнтири: *in comparison with, conversely, nevertheless, as a result, in addition to* і ін. [6].

2.4. Особливості формування англомовної лексичної компетенції у старшій школі

Перед вибором методів та засобів для формування лексичної компетенції на уроці англійської мови у старшій школі, необхідно ознайомитися із особливостями старшого ступеню навчання і психолого-педагогічними умовами викладання у старших класах.

Старший шкільний вік є періодом спокійного фізичного розвитку, при якому у старшокласників спостерігається приріст фізичної та емоційної сили, витривалості, триває розвиток мозку, відбуваються процеси внутрішньоклітинного ускладнення, а значить, і розвиток відповідних функцій, що визначає готовність старшого школяра до фізичних і розумових навантажень.

Тобто в даному віці учні переживають перехід від фізичної до соціальної зрілості. Головний зміст даного етапу – адаптація у дорослому житті, сприйняття норм і правил суспільства [37].

Поступово усе важливішу роль у поведінці школяра відіграє засвоєна соціальна роль, сформована на базі свідомо та несвідомо засвоєних критеріїв та світоглядних систем цінностей. Поступово народжується інтерес до внутрішнього світу.

У процесі опрацювання англомовної лексики, учень йде шляхом використання різноманітних стратегій, які можна розділити на 4 етапи:

- 1) мати джерела для знаходження нових слів;
- 2) домогтися чіткого образу форми слова;
- 3) зрозуміти і усвідомити його значення;
- 4) зв'язувати воєдино форму і значення слова;

Перший етап завжди полягає у постійному пошуку нових слів.

На *другому етапі* ж учню вкрай необхідно отримати чіткий образ нового лексичного елемента.

Третій крок полягає в тому, щоб визначити для себе значення слова, отримати пояснення від вчителя або словника.

Четвертий етап - співвіднесення форми і значення. Воно поділено на асоціювання, контекстуальне значення та аудіативні зв'язки [36].

Процес формування лексичних навичок потребує значного обсягу активного словника, засвоєння якого є складним та повільним процесом, тож одним із найефективніших засобів досягнення такого результату є використання вправ на письмову активність учнів.

Письмо є продуктивним видом мовленнєвої діяльності, що забезпечує вираження думки у графічній формі. В методиці вивчення англійської мови письмо та письмова мова є головним засобом навчання. Письмо дуже тісно пов'язане із читанням, тому що в них закладена одна графічна система. При письмі за допомогою графічних символів кодується думка, при читанні - графічні символи декодуються.

Вправи на розвиток письмового мовлення є продуктивними або репродуктивними. Нижче приведений приклад репродуктивної вправи.

Перепишіть наступний текст у пасивній формі:

My uncle drew this picture. Someone offered him a lot of money for it. He will deliver the picture tomorrow. When they give him money, he will tell them the truth. He painted it one night when he was moon walking.

Вправа дозволяє надійно закріпити досягнутий рівень активного лексичного мінімуму учня. Наступна вправа дозволить проаналізувати слабкі місця у володінні лексикою за допомогою самостійного виконання завдання із написання листа англomовному другові:

Ви отримали листа від свого англomовного друга Френка:

... Yesterday I saw on a TV show about tornadoes and became interested in them. I decided to make a report about the world's natural disasters. What natural disasters can happen in Ukraine? What measures can be taken to help people make steps against future disasters? What natural disasters were the most catastrophic in the world?

... I have a sister. She was born few days ago. Now I'm brother ...

Напишіть листа Френку. У цьому листі дайте відповідь на його запитання, та поставте йому три питання щодо його сестри.

Обираючи ігри для опрацювання англомовного лексичного матеріалу, слід враховувати рівень психоемоційного та інтелектуального розвитку школярів аби переконатися, що обрані засоби якнайточніше підходять даному учнівському колективу.

Наступні ігри на практику писемного мовлення якнайкраще підходять для опрацювання лексичного матеріалу на етапі вивчення англійської мови у старшій школі:

«Insert a letter»

Вчитель записує слова із активного словника, пропускаючи одну або кілька літер. Завдання учнів - вставити пропущені букви.

Мета: повторення графічного зображення слова.

«Running Dictation»

Гра розвиває пам'ять, допомагає вдосконалити орфографію, повторити граматичні та лексичні конструкції. Краще брати тексти знайомі учням, які містять необхідний матеріал. Повісьте копію тексту на стіну класу або коридору. Розділіть учнів на групи. Учні повинні сидіти далеко від тексту, розміщеного на стіні. Один із учнів підбігає до тексту і запам'ятовує його частину, після чого диктує команді фрагмент який він запам'ятав. Таким чином група повинна записати увесь текст.

Після цього команди отримують справжній текст для самоперевірки та обговорюють із викладачем можливі причини помилок.

«Word-search grid»

Дана гра чудово розвиває увагу, спостережливість та активізує активну лексику. На дошці малюють поле у формі сітки, в кожній комірці якої написана літера алфавіту. Серед листів - зашифровані слова на певну тему. Завдання учнів - знайти задані слова серед букв.

«Check yourself»

Учням пропонується тема (*school, animals, clothes, weather*), на яку вони повинні написати якомога більше слів. Учні по черзі читають слова. Якщо слово повторюється, воно видаляється. Перемагає той, у кого залишилось більше слів.

Crossword «Adjectives to describe people»

Учні діляться на дві команди. Вчитель пропонує групам пусті листки із кросвордом на тему, яка заповнена лише наполовину. Слова груп А і В не збігаються, а є продовженням кросворду. Завдання учнів - заповнити кросворд новими словами до кінця, записавши при цьому значення пропущених слів.

Мета: використання нової лексики у мовленні.

«Word formation game»

Вчитель пише довге слово на дошці. Учні повинні скласти слова з букв цього слова. Виграє учень, який зробив найбільше слів.

Мета: повторення раніше вивченої лексики.

«Make a word»

Учням пропонується список іменників. Необхідно вибрати для них слово (загальне для всіх), щоб скласти складний іменник. Наприклад: snow, foot etc.

«Word-race»

Дивовижна гра для підкріплення слів, що учні вивчили на минулому уроці. Такі граматичні ігри на уроках англійської мови дозволяють оживити атмосферу та зробити урок веселішим.

Школярі діляться на дві команди. Дошка розділена на дві половини, а тема змагань позначена зверху. Потім учні по черзі починають писати одне слово відповідно до теми.

«Hangman»

Це традиційна гра для уроків англійської мови. Один учень вигадус слово та малює на дошці кількість букв, використовуючи клітини, інші пропонують літери. Якщо вона присутня в цьому слові, тоді її

записують. В іншому випадку на дошці малюється частина шибениці і повішеного. Учасники виграють тоді, коли встигають вгадати слово до моменту, як малюнок буде завершений.

Вказані дії повинні супроводжуватися роботою механізму ситуативного стеження. В разі, якщо підсвідомо обране слово не підходить, тоді вмикається свідомий вибір лексичної одиниці.

Лексика принципово засвоюється лише двома способами: *інтенційно та випадково*.

В першому випадку передбачається намір з боку студента, причому в обробці лінгвістичних даних обов'язково бере участь фактор уваги, хоча рівень уваги може бути різним. Другий спосіб є випадковим, тобто за своєю сутністю побічним продуктом, що зазвичай виникає під час опрацювання інших навичок, зокрема, під час читання [34].

Тож, випадкове сприйняття є найпотужнішим інструментом засвоєння та збагачення словникового запасу школяра, і рекомендовано із даною метою усіляко заохочувати дітей до постійного інтенсивне читання літератури іноземною мовою.

Аналітична робота з іншомовним словом ґрунтується, як вже було зазначено, на правильному використанні цілого ряду когнітивних процесів. Передбачення і перенесення завжди вносять свій значний внесок в розвиток здібностей, а саме:

- проводити лінгвістичні узагальнення;
- висловлювати сформовану думку різними лексичними засобами;
- проводити лексичну рефлексію і самокорекцію.

В процесі освіти вчитель повинен активно комбінувати різноманітні засоби, способи та прийоми, керуючись при цьому характером матеріалу, особливостями класу, конкретною ситуацією і т.д. [32].

ВИСНОВКИ

Дана робота становить спробу виявити та інтерпретувати шляхи підвищення ефективності опрацювання англомовного лексичного матеріалу до рівня вільного володіння англійською мовою у старшій школі на базі інтенсифікації процесу відпрацювання лексичної основи та адаптації навчального процесу до індивідуальних особливостей учнів старшої школи за рахунок використання більш сучасних методологій викладання.

В даній роботі враховуються базові принципи формування лексичної компетенції та методологічна послідовність етапів її формування.

Базою дослідження даної роботи стали наукові праці відомих вчених-лінгвістів та результати їх досліджень у педагогічній галузі. В процесі роботи було враховано цілий ряд методологічних рекомендацій та лінгво-дидактичних принципів.

Аналіз специфічних особливостей формування лексичної компетенції та особистісно-психологічних особливостей учнів старшої школи у процесі їхньої навчальної діяльності показав, що для ефективного формування таких навичок потрібно:

- систематизувати вже наявний в активному та пасивному словниках учнів матеріал;
- забезпечити належні умови закріплення такого матеріалу шляхом постійної актуалізації здобутих знань через логічне використання у природніх мовленнєвих ситуаціях;
- активно впроваджувати використання різних засобів продуктивного навчання, зокрема, додаткові наочні матеріали та інформаційні технології;

- прикласти зусилля задля індивідуалізації навчання, переведення навчання в постійний процес самовдосконалення учня, та заохотити учнів до такого виду діяльності;
- забезпечити належний рівень контролю, зворотнього зв'язку при виконанні учнями самостійних завдань.

В результаті дослідження було:

1). ретельно досліджено термін *лексична компетенція* у контексті навчального процесу та проаналізовано погляди видатних вчених на інтерпретування основ лексичної компетенції;

2) досліджено мету та завдання лексичної компетенції англійської мови;

3) проведено роботу з аналізу диференційованого підходу до психологічних, вікових та інших особливостей учнів старшої школи та їх ролі у процесі опрацювання англійськомовного лексичного матеріалу;

4) з'ясовано практичні засоби для становлення лексичної компетенції школярів за допомогою різних видів навчання - електронного, мобільного, традиційного та варіантів їх поєднання;

5) проаналізовано методологію формування саме англійськомовної лексичної компетенції учнів старшої школи через змішане навчання.

Особливо **актуальним** на сьогоднішній день продовжує поставати питання проблем дистанційної освіти, запровадження якої, на жаль, вже багато років рухається не так швидко, як того вимагає темп сучасного суспільства.

Наявні у сучасній школі методичні рекомендації поки що не дають можливості протиставити дистанційну освіту старій школі. Окремі вдалі спроби викладачів нової української школи поки що потребують ретельної систематизації та методологічної оцінки задля широкого впровадження у систему середньої освіти.

А через наявні проблеми у секторі освіти поки що не виглядає можливим повноцінне запровадження дистанційного навчання на заміну традиційному.

Одним із головних аспектів роботи постало питання індивідуалізації процесу опрацювання англомовної лексики учнями старшої школи та мотивації їх до самовдосконалення своїх знань.

В умовах сучасного світу усе більшу ефективність показала практика застосування інформаційних технологій, особливо у сфері запровадження змішаного навчання, яке з кожним днем усе яскравіше доводить свою актуальність та необхідність.

Питання заохочення та індивідуальної мотивації учня, врахування його інтелектуальних, психоемоційних та інших особливостей, звичайно, й далі буде залишатися однією із головних проблем такого підходу, але проведені дослідження одностайно доводять необхідність подальших досліджень даного питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Fodor J.A. Could Meaning Be an "rm"? *Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour*, Prentice-Hall, 1965.
2. Halliday, M.A.K. 1977. Text as semantic choice in social contexts. Reprinted in full in *Linguistic Studies of Text and Discourse*. Volume 2 in the *Collected Works of M.A.K. Halliday*. Edited by J, J. Webster. London and New York: Continuum. pp. 23–81.
3. Han Jeong-eun. 2010. *Extensive Reading*. University of Wisconsin-River Falls. 89 p.
4. Harmer J., Rossner, R. 1997. *More than Words*. Harlow: Pearson Education. 230 p.
5. Harmer J. 2001. *The Practice of English Language Teaching* (3d edition). Harlow: Pearson Education. 371 p.
6. Kyongho H., Nation, P. 1989. Reducing the Vocabulary Load and Encouraging Vocabulary Learning through Reading Newspapers. *F L Journal* 6 (1), 1989. pp. 323–335.
7. Nation P. *Intensive Reading*. *EA Journal*, Vol.21 no 2, 2004. 20 – 29 pp.
8. Nation P. *Learning Vocabulary in another Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 779 p.
9. Thornbury S. 2002. *How to teach Vocabulary*. Pearson Longman, 185p.
10. Waring R. *Setting up an Extensive Reading Program*. Available at: http://www.robwaring.org/er/ER_info/ersetup.html. (accessed 6 November 2013).
11. Беспалько В.П. *Слагаемые педагогические технологии* / В.П. Беспалько. – М.: Педагогика, 89. – 192 с.

12. Бігич О.Б. Теорія та практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи: навчальний посібник / Бігич О.Б. – К. Ленвіт, 2006. – 200 с.

13. Боднар С.В. Когнітивний підхід до формування англомовної лексичної компетентності студентів економічних спеціальностей /С.В. Боднар // Наука і освіта: науково-практичний журнал. – Одеса:Південний науковий центр НАПН України, 2014. - №10/СХХVII. – С.34-38.

14. Борщовецька В.Д. Когнітивні моделі переробки іншомовної лексичної інформації / В.Д. Борщовецька / Міжнародний форум «Мовна освіта: шлях до євроінтеграції»: Тези доповідей. – К.: Ленвіт, 2005. – С.96-97.

15. Гальскова, Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам [текст] / Н.Д. Гальскова - М.: АРКТИ, 2000.

16. Гальскова Н.Д., Шаповалова В.М. Повышение эффективности контроля при дифференцированном обучении / Н.Д. Гальскова, В.М. Шаповалова // Иностранные языки в школе, 1987. - №4. - С. 57-60.

17. Гончаренко С.Ю. Український педагогічний словник / С.Ю. Гончаренко. – К.: Либідь, 97. – 376 с.

18. Гриневич Л. Елькін О. Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, К.:Освіта, 2016.

19. Гурвич П.Б., Кудряшов Ю.А. Лексические умения, обуславливающие говорение на иностранном языке, и основные линии их развития // Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. Леонтьев А.А. - М.: Русский язык, 1991. - 360с.

20. Гусева, Г.В. 2007. Лекции по лексикологии английского языка. – Тула: ТГУ, 2007. – 652 с.

21. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов // Вісник Черкаського університету. — Сер. Філологічні науки. — 1999. — Вип. 11. — С. 12 — 25.

22. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку - М., 1989. - 219 с.
23. Козак С.В. Коммуникативный подход в современных технологиях обучения иностранному языку в высшей школе // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2000. – Вип 12. – С. 12-17.
24. Коломінова О.О. Формування англомовної лексичної компетенції / О.О. Коломінова // Іноземні мови. - 2005.
25. Короткова, И.П. Методика формирования лексической компетенции младших школьников посредством английского фольклора: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / И.П. Короткова. – Москва, 2012.
26. Лыскова М.Ф. Обучение рецептивному овладению иноязычной фразеологией (в старших классах школ с преподаванием ряда предметов на английском языке в БССР): дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02/М.Ф. Лыскова. - Минск, 1987. - 213 с.
27. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб.пособ. — М.: Академия, 2001. — 208 с.
28. Мисечко О.Є. Методика навчання англійської мови в середній школі. Житомир: Полісся, 2002. – 256 с.
29. Общевропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. Департамент по языковой политике, Страсбург. Совет Европы (французская и английская версии), 2001. Московский лингвистический университет (русская версия), 2005.
30. Павлова, Л.П. Формирование иноязычной лексической компетенции у студентов экономического вуза / Л.П. Павлова // Инновационные образовательные технологии. – 2011. – №2. – С. 44-50.
31. Професійно-методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови у вищому навчальному закладі : навч.-метод. посіб. / уклад.: Л. В. Калініна, І. В. Са- мойлюкевич, Л. І. Березенська, Н. П. Сіваєва, Н. Р Петранговська, О. С. Гуманкова, Л. В. Барало, Ю. М.

Жиляєва, А. М. Мормуль, І. Ф. Литньова, Т. В. Копетчук ; за заг. ред. І. В. Самойлюкевич. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2008. – 165 с.

32. Салистра И.Д. За высокое качество обучения иностранным языкам в школе // Иностранные языки в школе. - 2010. - №8. - С.8.

33. Серова, Т.С. Психологические и лингводидактические аспекты обучения профессионально-ориентированному иноязычному чтению в вузе [текст] / Т.С. Серова - Свердловск: Изд. Уральского университета, 1988.

34. Серова, Т.С. Формирование учебного лексикона при обучении профессионально-ориентированному иноязычному чтению в неязыковом вузе: уч. Пособие [текст] / Т.С. Серова, Дружинина Г.В., Шишкина Л.П. - Иваново-Пермь, 1989.

35. Скрипченко О.В, Долинська А.В. та ін. – К.:Просвіта, 2001. – 416 с.

36. Сосновская, В.Б. Интерпретация художественного текста как учебная дисциплина [текст] / В.Б. Сосновская //Иностранные языки в высшей школе. - 1987, №19.

37. Фоломкина, С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе: учеб.-метод. пособие для вузов [текст] / С.К. Фоломкина - М.: Высшая школа, 1987.

38. Храброва В.Е. Формирование лексической компетенции при изучении английского языка посредством интенсивной работы над текстом // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 10-13. – С. 3022-3028;

39. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно- ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование, 2003. - №2. - С. 58-64.

40. Шамов, А.Н. Лексические навыки устной речи и чтения - основа семантической компетенции обучаемых [текст] / А.Н. Шамов // Иностранные языки в школе. - 2007, №4.

41. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С.Ф. Шатилов. - Изд. 2-е. - М.: Просвещение, 1986. - 221 с

42. Щеглова, Н.В. Формирование коммуникативной компетенции в процессе обучения иностранным языкам / Н.В. Щеглова // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2011. – № 4. – С. 105-107.

43. Ятаева Е.В. Учебный глоссарий как средство развития иноязычной компетенции в профессиональном языковом образовании: дис. ... канд. пед. наук / Е.В. Ятаева. - Екатеринбург, 2007. - 282 с.